

DAMIAN IZVERNICEANU — PREOCUPĂRI FOLCLORISTICE

Născut la 2 martie 1883, în Ciclova Montană — Oravița, Damian Izverniceanu „a fost un bărbat distins, înzestrat cu multiple aptitudini și o mișcătoare delicatețe, neconținut înclinată asupra necazurilor sau mîngîierii nevoiașilor. Era bărbatul ideal care muncea din primele clipe ale zorilor în orele tîrzii ale nopții, strîngînd ca o albină harnică, tot ceea ce era de valoare pentru publicistica română și înălțarea neamului”¹. Așa l-a caracterizat, succint, directorul ziarului „Curentul Nou” din Bocșa, Mihail Velceleanu, al cărui prieten și colaborator era.

Dascăl și scriitor, aplesat înspre lumea aspră a satului de munte, Damian Izverniceanu a fost considerat de Nicolae Iorga drept un „Agîrbiceanu al Banatului”². Această apreciere, mai mult decît măgulitoare — dacă ținem seamă de valoarea estetică a scrierilor marelui prozator ardelen, se întemeiază pe cunoașterea și explorarea profundă a vieții atît de zburciomate a oamenilor de pe aceste meleaguri: „*În amintirile sale, aproape în fiecare, a fixat fapte pe care le-a trăit și a zugrăvit oameni pe care i-a cunoscut*”³. Ar fi suficient să cităm doar două titluri: romanul „*Haiducul Adam Neamțu*” și „*Icoane din Banat*” spre a contura, fie la modul general, interesul pentru viață a celor care trudeau în climatul montan spre a-și cîștiga existența, evidentă fiind și această tentă romantică, influența prozei ardelen de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Damian Izverniceanu a fost considerat de contemporani ca un „*Scriitor de mare temperament, întotdeauna la curent cu problemele cele mai importante (...), un luptător de prima linie în literatura Banatului și a țării*”⁴. El și-a împrăștiat cu dărnicie talentul și lucrările în importante publicații din vremea sa. A publicat versuri în revista „*Familia*” lui Iosif Vulcan de la Oradea, proză în „*Tribuna*” (Arad), „*Drapelul*” (Lugoj), „*Neamul Românesc*” (Vălenii de Munte), „*Progresul*” (Oravița), „*Ramuri*”

¹ „Curentul Nou” (Bocșa), Nr. 315 din 7 aprilie 1935, p. 1.

² Nicolae Iorga, *Nușele băndărene*, în „*Gazeta Transilvaniei*”, 5 februarie 1922, p. 2.

³ „Curentul Nou”, Nr. 315 din 7 aprilie 1935, p. 1.

⁴ *Ibidem*.

(Craiova), „Semenicul“ (Lugoj), „Educatorul“ (Oravița) etc., „dar care la cei mai mulți, lipsa de mijloace materiale, de sprijin din partea editurilor nu i-au dat posibilități să se valideze“⁵.

Însă, dincolo de pasiunea sa scriitoricească, de indubitabilă satornicie pentru proză, Damian Izverniceanu a avut și preocupări folclorice și etnografice.

Copilărint în Ciclova Montană, localitate situată în bogata vatră folclorică a Văii Carașului și învățînd apoi la Oravița, unde exista o serioasă tradiție în cercetarea etno-folclorică, și nu greșim dacă spunem o adevărată școală în acest domeniu — întemeiată de Atanasie M. Marienescu și Simion Manguica, ce aprecia că „sărbătorile, datinile și credințele unui popor formează antichitățile sale și cuprind în sine pentru originile poporului documente mai vechi și mai tenace decît chiar limba“⁶ —, i-au trezit, desigur, viitorului scriitor, interesul pentru acest „izvor adînc al poeziei populare“⁷. Însuși romanul „Haiducul Adam Neamțu“ își are originea tematică în balada cărășană care purta numele eroului principal, spre a zugrăvi lupta împotriva asupririi sociale și naționale a românilor din sud-vestul Banatului.

⁵ „Tineretul învățătoresc“ (Lipova), Nr. 10—11 din 1—5 aprilie 1935 p. 1.

⁶ Apud Ilie Rusmir, *Viața și opera lui Simion Manguica*, Oravița, 1931, p. 8.

⁷ Atanasie M. Marienescu, *Balade*, Viena, 1867, p. 5.

Folcloristul Ovidiu Birlea afirmă că unele piese folclorice publicate de George Cătană i-au fost comunicate, între alții (Ion Nemoianu, Petru Crina Damaschin, Avram Corcea) și de Damian Izverniceanu din Ciclova Montană⁸.

Într-un documentat studiu critic despre folclorul bănățean⁹, reputatul cercetător Radu Flora, din Iugoslavia, arată că în perioada interbelică, pe lângă folcloriștii de frunte, „*au mai muncit în vastul câmp al acestora (folcloristici bănățene — n.n.) o seamă de alte nume ca: Ion Epure, Emil Monția, Ion Lipovan, Dimitrie Cioloca, Romulus Radu, Damian Izverniceanu*“. Și tot acești cercetători încearcă să explice afirmația noastră de mai sus, despre izvorul epic al romanului „*Haiducul Adam Neamțu*“, menționând că balada cu același nume este o versificare a folcloristului Aurel Păsulă, „*după motivele poetice despre acest dascăl (Adam Duma — n.n.) devenit haiduc, cu o viață romanțată și de Damian Izverniceanu*“¹⁰.

Poetul și criticul literar Petru Sfetcă, din Lipova, care i-a fost elev, scria într-un ziar timișorean din anii celui de-al doilea război mondial că Damian Izverniceanu „a lucrat cu multă osteneală pentru strângerea unei colecții definitive a folclorului din Banat“¹¹. Chiar dacă materialul restrâns cules de dascălul cărășean nu confirmă o asemenea aserțiune, în sensul că aria preocupărilor sale era atât de diversă (între altele era obsedat și de a scrie o istorie a Banatului)¹², — dominantă fiind proza — încît nu se poate vorbi despre o colecție propriu-zisă, bogată în piese reprezentative fie și pentru o singură subzonă folclorică din Banat. Mai degrabă s-ar cuveni subliniat respectul său pentru valoarea și autenticitate, fapt care reiese cu limpezime, atât din cele două volume folcloristice publicate — „Cîntece din Banat“ și „Cîntec de stea“ — scoase la editura „Neamul Românesc“ de la Vălenii de Munte în anul 1911, nr. 7, în tipografia lui Nicolae Iorga — cel care l-a prețuit și în acest domeniu și l-a încurajat.

Deosebit de interesante sînt baladele, culese de la diferiți informatori din Oravița, cele mai multe de la Maria Preda, datarea fiind ianuarie 1920. Tema erotică predomină, dar se întîlnesc și unele texte inspirate din viața domnitorilor români, Constantin Brîncoveanu, de pildă. Pe alocuri, întîlnim și elemente fantastice din mitologia populară românească, ori chiar din simbolistica biblică (lupta Sfîntului Gheorghe cu balaurul), în cîteva piese existînd fie un refren, care apare după fiecare distig, ori un apelativ metaforic și care însoțește finalul fiecărui vers din baladă. De altfel, predilecția scriitorului pentru balade pe aceste teme o întîlnim frecvent în cîteva numere din săptămînalul „Junimea“ (Oravița), unde traduce S. ARRENIUS, „Cele mai frumoase și mai profunde legende despre facerea lumii“¹³.

⁸ Ovidiu Birlea, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică, București, 1974, p. 307.

⁹ Radu Florea, *Folclor bănățean*, Editura Libertatea, Pancevo (R.S.F. Iugoslavia), 1975, p. 32.

¹⁰ *Ibidem*, p. 239.

¹¹ Petru Sfetcă, *Damian Izverniceanu*, în „Dacia“, V (1943), Nr. 101, (8 mai), p. 2.

¹² „Curentul Nou“, Nr. 315 din 7 aprilie 1935, p. 1.

¹³ Vezi „Junimea“, Oravița, I (1926), Nr. 41—44 din 9, 16, 23, 30 mai, p. 1.

Unele din textele folclorice sînt folosite de Damian Izverniceanu pentru a scrie piese corale, armonizări, știută fiind rîvna sa și în domeniul componisticii și rolul de dirijor animator în localitățile unde a funcționat ca profesor.

Popasurile sale ca învățător, apoi ca profesor, la Sasca Montană (1905—1911), Vraniuț (1912—1914), dar și în alte localități ale Banatului, la Oravița, Jimbolia și Lipova, au fost tot atîtea prilejuri (bogate în roade) de a cunoaște, investiga, culege și valorifica, în măsura condițiilor social-economice ale vremii, folclorul și tradițiile, obiceiurile specifice, de a se inspira din unele și a le descrie în diverse povestiri. Așa cum am arătat mai sus, între anii 1906—1934 a colaborat intens la diferite ziare și reviste din Banat și din țară, precum și la „Calendarul Românului“, publicînd articole și texte de vădită inspirație folclorică. În snoava-reportaj „Cum petreceau săscanii“¹⁴, Damian Izverniceanu descrie sărbătorile de primăvară, cînd pe rîpele din jurul localității se aprindeau focuri, se cînta și se juca după obiceiuri străvechi. O asemenea povestire, unde elementul de creație populară este prezent, o întîlnim și în ziarul „Drum Nou“ de la Bocșa, editat de către scriitorul Mihail Gașpar, povestirea intitulîndu-se sugestiv „Noaptea de Sînvășii“¹⁵ (preseara Anului Nou — n.n.) în care

¹⁴ Cf. „Calendarul Banatului“, 1936, pp. 23—27.

¹⁵ „Drum Nou“, II (1924), 19 decembrie, p. 1.

sînt citate și versuri de factură folcloristică: „*Dorule du-te de-i spune, / Că zăboavele nu-s bune. / Iar fetița-i duce dorul, / I-a înțelenit ogorul*“.

La Oravița, împreună cu alți intelectuali, a fondat și a condus cu competență pe care i-a conferit-o contactul cu marii ziariști și cărturari, ca Nicolae Iorga și Valeriu Braniște, iarul „*Junimea*“ (1925), în coloanele căruia, de asemenea, a inserat materiale și articole de factură etnofolclorică. Ba mai mult decît atît, în calitate de director al periodicului respectiv, a oferit cu foarte multă larghețe posibilitatea publicării unor culegeri de folclor sau prelucrări de acest gen, multor pasionați de frumusețile creației populare, ca: T. Boată, Al. Munteanu, I. Reacu, M. E. Ilă ș.a. Apreciind, de asemenea, laborioasa activitate a folcloristului George Cătană, încă în luna octombrie 1925 Damian Izverniceanu scria: „*George Cătană este dascălul model care nu numai că a dat românismului generații de românași ce știau să țină mai presus de toate națiunea lor, ci în orele libere s-a ocupat de adunarea comorilor literale poporului, cum erau baladele, doinele, horele și poveștile și pe toate grupîndu-le le-a scos în diferite volume*“¹⁶.

În broșura „*Olteni din Banat (bufeni sau țărani și originea lor)*“,¹⁷ apărută postum, vorbind despre portul popular din Sasca Montană, Damian Izverniceanu remarcă atît bogăția motivelor cît și varietatea cromatică a vestimentelor și podoabelor femeilor și bărbaților. „Femeile sînt gingașe și frumoase — cu priviri pline de viață, face pe trecător să se oprească. Bufănițele din Sasca Montană, care mai păstrează vechiul și pitorescu port, în timp de vară sînt de o splendoare neînchipuită. Îmbrăcate în ciupag (cămașă) subțire de bumbac, cu mînele pînă la coate și mărgelile la grumaz, cu poalele de o palmă peste genunchi, cu șurțul dinainte și opregul din dărăt, țesut și lucrat cu motive românești vechi și împodobite cu fluturi numiți și bănuți, cu cozile lăsate pe spate și cu cîte o floare în păr sau la ureche, în picioare cu șlarfi (pantofi), de multe ori desculțe, par niște crăese ale pădurilor și livezilor nemărginite“¹⁸. În aceeași lucrare, Damian Izverniceanu face interesante observații în legătură cu costumația bărbaților: „Portul este ca al dacilor de pe Columna lui Traian. Poartă cămașă slobozită peste ismene mai strîmpte în unele părți și mai largi în altele, încins la mijloc cu brîne sau brăciri de lînă. Spatele și pieptul îl acoperă cu pieptar de miel sau laibăr (jiletcă) de stofă, iar deasupra poartă mai mult în umeri, șuba de dimie, ce amintește toga romană. Cămășile sînt țesute din cîneapă, în sau bumbac, al căror croiu, mîneci, piept și cheile dintre clini sînt executate de femei în cusături cu arnigiu roșu sau albastru, cu cea mai mare măiestrie“¹⁹.

Dar, în aceeași broșură, Damian Izverniceanu, face și unele observații în legătură cu folclorul, arătînd că piesele lirice „poporale“ (ale bufenilor — n.n.) nu diferă cu mai nimic de cele ale băștinașilor (frătușilor), existînd doar o substituie de termeni ca de pildă: „*neică*“ în loc de „*bade*“ sau „*dodă*“ în loc de „*mîndră*“, explicabile din punct de vedere dialectologic.²⁰

¹⁶ „Junimea“, I (1925). Nr. 11 din 4 octombrie, p. 1.

¹⁷ Editura Librăria Românească, Lipova, 1935.

¹⁸ Damian Izverniceanu, *Oltenii în Banat*, Lipova, 1935, p. 23.

¹⁹ *Ibidem*, p. 22.

²⁰ *Ibidem*, p. 26.

Preocupările etno-folclorice ale lui Damian Izverniceanu, alături de cele didactice și de animator cultural, completează nu doar o arie tematică, ci mai mult, completează pleiada de străluciți „dascăli de țară“ care au găsit răgaz și pentru cunoașterea, culegerea și teaurizarea comorilor literare ale țăranilor din Banat, în cazul de față a celor cărășeni.

NICOLAE DOUCA

DAMIAN IZVERNICEANU UND DIE ERFORSCHUNG DER FOLKLORE

(Zusammenfassung)

Nicolae Iorga schätzte Damian Izverniceanu für sein literarisches Werk als einen „Agârbiceanu des Banats“. Sein etno-folklorisches Schaffen, sowie sein Tun als Lehrer und Verbreiter des kulturellen Gutes, gliedern ihn in die Reihen der „Landlehrer“ ein die die nötige Zeit fanden die literarischen Werke der banater Bauern zu kennen und zu sammeln.